

ДІЛОВА ГРА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДІЛОВИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті висвітлено роль ділової гри як ефективного засобу формування ділових якостей фахівців економічного профілю.

Ключові слова: ділова гра, ділові якості, майбутні фахівці економічного профілю.

Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю впровадження в навчальний процес вищого навчального закладу інноваційних педагогічних технологій як одного з основних напрямів удосконалення системи вищої освіти. Сучасна дидактика повинна максимально сприяти формуванню творчої особистості майбутнього фахівця економічного профілю у різноманітних галузях народного господарства, стимулюванню його творчої діяльності, підвищенню пізнавальної активності на всіх етапах процесу одержання знань. Одним із них є поєднання інтерактивних методів з інформаційно-комунікаційними технологіями, що дасть змогу активізувати діяльність студента через виконання різних видів роботи, використання різних способів і джерел отримання інформації, аналіз текстових і статистичних матеріалів, проблемних ситуацій і випадків.

Мета статті – розкрити роль ділової гри як ефективного засобу формування ділових якостей майбутніх фахівців економічного профілю.

Основні результати дослідження.

У науковій літературі дослідженням ефективності застосування ділових ігор у навчальному процесі присвячена ціла низка наукових праць, а саме:

- особливості проведення тренінгів у господарсько-комерційній діяльності підприємств були предметом дослідження Ф. Хмеля [9];
- використанню в навчальному процесі практичних задач присвячено творчий доробок Н.Шапілової [12];
- проблеми впровадження ділових ігор у навчальний процес знайшли відображення у працях Л. Чижевської, Л. Худолій, О. Ельбрехт [11; 10; 5];
- проблемними ситуаціями, груповими технологіями та ігровим навчанням займались С. Вітвицька, Л. Кондрашова [4; 7];
- принципам організації навчальних ділових ігор та їх структури, реалізації психолого-педагогічних принципів ділових ігор у процесі їх розробки займались М. Буланова-Топоркова, А. Духавнева, Л. Столяренко, С. Самигін [1].

Значний внесок у розвиток концепції ділової гри вніс А.А. Вербицький [3]. У широкому розумінні, наголошує він, навчальна ділова гра може бути охарактеризована як знакова модель професійної діяльності, контекст якої задається знаковими засобами – за допомогою мови моделювання, імітації і зв'язку, включаючи натуральну мову. На його думку, навчальна ділова гра, найбільш повно відповідає уявленню про нові, нетрадиційні форми навчання.

У дослідженнях О. Козлової та М. Разу стверджується, що ділова гра – це імітаційний управлінський процес, тобто вироблення і прийняття рішення для конкретної ситуації в умовах постійного, багатокрокового уточнення, необхідних факторів аналізу інформації, яка додатково надходить і виробляється під час гри [6].

Як бачимо, у наведених дослідженнях ділова гра розглядається як тренінг виробничої або суспільної діяльності людини, що дає можливість програти практично будь-яку конкретну ситуацію в особах. Це дає змогу краще зрозуміти психологію людей, стати на їх місце. Завдяки ігровим методикам кожен починає розуміти, що він уже не просто студент, а особистість, перед якою лежить відповідальність за прийняті рішення, вибір певної точки зору. Це інтенсифікує роботу студентів, дозволяє швидше засвоїти вивчений матеріал і

набути досвіду майбутньої професійної діяльності, закріплюючи теоретичні знання, розвиваючи творчість, формуючи ділові якості.

Ділові ігри як форми навчання вперше виникли в СРСР на початку 30-х років. Але в зв'язку з тим, що наукова база побудови ділових ігор була слабкою, не вистачало знань, технічних засобів, широкого розповсюдження вони не отримали, а згодом і взагалі перестали практикуватись. У 1957 р. американська асоціація управління ввела першу за кордоном ділову гру з підготовки менеджерів у навчальному процесі. З 1957 по 1963 роки в західних країнах утворився своєрідний бум застосування у навчальному процесі ділових ігор. І сьогодні в університетах, коледжах, школах США, Канади, Англії, Японії широко впроваджується ігрове моделювання при підготовці працівників для різних сфер професійної діяльності.

У 1980 році в Московському інституті управління ім. С. Орджонікідзе створюється Центр ділових ігор, проводяться наради, семінари. У вузах розроблюються методики проведення навчальних ігор. Але найбільшої популярності й значущості вони набули при навчанні студентів економічним дисциплінам, як універсальний засіб відтворення навчальної, виробничої, дослідницької і управлінської діяльності, що забезпечує прийняття обґрунтованих рішень у заданих умовах, як довільна, внутрішньо мотивована діяльність, що передбачає гнучкість у вирішенні проблем.

Ділова гра має дві сторони. Перша – ставить студента в умовну ситуацію, в якій за допомогою імітаційної моделі виробництва проводиться виконання ігрових дій. Друга – реальний навчальний процес. Яка ж відмінність ігрових форм навчання від традиційних? Це залучення студентів до відтворення в ігровій формі реальних картин, протиріч виробництва. Тому педагогу потрібно розробити таку модель гри, при якій у ході гри будуть створені максимальні можливості для творчого розвитку особистості, але студент при цьому повинен пам'ятати, що він приймає участь в умовній ситуації. Успішне виконання ролей та вірне прийняття ділових ігрових рішень може бути свідченням того, що педагогічну мету – навчальну, розвивальну та виховну – досягнуто, що і складає стрижневу мотивацію навчальної ділової гри. Також потрібно враховувати, що ділова гра – це імітація майбутніх життєвих проблемних ситуацій. Знаходячись в активному пошуку способів вирішення проблем та застосовуючи нові засоби вирішення проблемних ситуацій, студенти мають оперативно аналізувати ситуації, вирішувати ці проблеми та приймати вірні рішення. Особливою відмінністю ділових ігор є їх груповий характер, який відрізняється від індивідуального з традиційною формою навчання. Досягнення поставленої мети можливе при тісній взаємодії студентів у засвоєнні ігрового матеріалу, спільних діях цілої групи або окремої підгрупи, колективному міжгруповому обговоренні рішень, що приймаються, що і буде спрямовано на кінцевий результат. Створення умовної ситуації “навчальний заклад – виробництво” зближить навчальну і майбутню професійну діяльність та частково знімить проблему адаптації випускника на виробництві. Використання ділових ігор у навчальному процесі засвідчило, що найбільш ефективними з них є комплексні ділові ігри, які дозволяють об'єднати зусилля викладачів різних дисциплін: економічних, педагогічних, психологічних, соціальних ігор. Ділові ігри, що будуються на основі реальних виробничих проблемних ситуацій і необхідності їх вирішення, мають підпорядковуватись не власним інтересам, а інтересам колективу команди. Характер змагання і тісна взаємодія учасників гри підвищують роль самостійності прийнятих рішень. Здійснюючи підготовку фахівців економічного профілю, викладачеві важливо прагнути не тільки озброїти студента навчальними знаннями, а й сприяти виробленню у них ділових якостей. Які ж ділові якості формуються під час проведення ділової гри?

Практика свідчить, що понад усе, це – самостійність, організованість, дисциплінованість, творча активність, комунікативність, ділове спілкування, зосереджуваність, відповідальність, лідерство, неконфліктність, оперативність, активність, почуття обов'язку, взаємовиручка, взаємодопомога.

Важливим є питання класифікації ділових ігор за ступенем охоплення виробничих і управлінських функцій, а саме:

- а) для аналізу складних організаційних систем управління;
- б) для моделювання конкретних сфер діяльності підприємства, цеху, відділу;
- в) для перевірки ступеня кваліфікації та рівня компетентності осіб, що приймають рішення.

Ігри можуть розрізнятися за способом виконання розрахунків та за методикою впровадження. Класифікують ігри і за такими основними ознаками: назвою, сферою впровадження, рольовим рівнем виконання; масштабністю імітаційного об'єкта; функціональним профілем гри; галузевим профілем; технічним забезпеченням; місцем проведення [7].

Використовується і така класифікація:

- за характеристиками організаційних форм навчання;
- за характеристикою навчального змісту;
- за характеристиками навчальної ігрової взаємодії [2].

Ігри можуть бути ознайомчими (допомагають отримати першокурсникам уявлення про обрану професію); дисциплінними (супроводжують і завершують вивчення найбільш важливих спеціальних дисциплін та їх розділів) і випускними (використовуються на заключному етапі підготовки випускників, носять комплексний характер і передбачають участь представників різних факультетів і спеціальностей).

Важливе місце в ігровому моделюванні навчального процесу займають питання методики підготовки і проведення ділових ігор. Виділяють три основних етапи: підготовчий, ігровий і заключний.

Підготовчий етап включає підготовку учасників до гри, складання сценарію, відбір учасників ділової гри і вхід в неї, розподіл ролей між ними, підготовка наочності, документації, довідкового матеріалу, економічних словників, енциклопедії. На підготовчому етапі викладач повинен знати, як студенти орієнтуються в навчальному матеріалі. Якщо є недоліки, то їх треба ліквідувати. Рівень знань і пізнавальних можливостей студентів повинен відповідати змістовим і організаційним елементам гри.

При підготовці ігрового заняття викладач повинен виділити навчальний матеріал, на основі якого буде створено гру та визначити її місце на занятті. Особливу увагу слід звернути на підбір учасників гри. Розподіл ролей буде ефективним, якщо викладач використає індивідуальний підхід до студентів, який враховує питання успішності, зацікавленості до навчання та майбутньої професії, рівні сформованості уваги, активності, дисциплінованості, ініціативності, самостійності.

Склад команд коливається від 3 – 4 до 6 – 7 студентів.

Приблизно за 10 днів (на одному із занять) викладач знайомить студентів із змістом ділової гри, формулює головну мету, обґрунтовує постановку проблеми та вибір ситуації і видає пакет матеріалів.

Отримавши консультацію у викладача, студенти повинні зрозуміти зміст гри, правила, свою роль, спільне та відмінне між грою та реальною ситуацією. Хід ділової гри поділяється на такі етапи:

- 1) робота по відборі учасників гри;
- 2) обговорення та оцінка результатів як самими учасниками, так і експертами;
- 3) зіставлення, порівняння своїх оцінок із зовнішніми оцінками і судженнями; вибір подальшої стратегії та форм колективної взаємодії;
- 4) етап організаційних рішень; отримання консультації від викладача чи експерта; обговорення результатів проведених пошуків та формування підходів до вирішення обговорюваної проблеми з вибором найкращого з них.

На заключному етапі викладач разом з експертами підводить підсумки, оцінює роботу студентів та акцентує увагу на позитивному результаті колективної роботи в процесі ділової гри.

Важливо відмітити правильність вибору рішень та вказати на помилки у його розв'язанні. Аналіз процесу та результату ділової гри сприяє формуванню ділових якостей майбутніх фахівців, систематизації їх знань, вчить уникати прийняття неправильних рішень, планувати свою майбутню професійну діяльність. Як свідчить практика, головною умовою успішного взаєморозуміння співрозмовників має бути ретельна підготовка повідомлень, чітке планування свого висловлювання, ретельний відбір необхідних аргументів.

Пропонуємо схему підготовки і проведення ділової гри (рис.1.).

Рис. 1. Схема підготовки і проведення ділової гри.

Одним із різновидів ділових дидактичних ігор є ігри-вікторини, що мають особливі цілі й алгоритми проведення узагальнення та систематизації знань.

Заняття-вікторина включає елементи мозкової атаки, невимушеного змагання, конкуренції між командами, інсценізації та різних видів контролю: тестів, економічних диктантів, розв'язування задач тощо.

Готуючи висококваліфікованого, конкурентоспроможного фахівця економічного профілю, ми звертаємо увагу на формування розвиненої, освіченої мовної особистості, бо вважаємо, що, по-перше, мовна компетенція є вирішальним чинником у щоденному професійному спілкуванні; по-друге, майбутній фахівець, спілкуючись, має здійснювати грамотний вплив на співрозмовника, створюючи імідж своєї фахової підготовки в різноманітних професійних ситуаціях. Тому вважаємо, що наповнення навчальних занять діловими іграми, зокрема економічними диктантами є досить доречними. При проведенні таких ігор студенти вчаться виконувати професійні функції та використовувати професійні мовні засоби, які допоможуть розвинути професійне мислення та збагатити словниковий запас, сформувати вміння та навички публічного мовлення та фахової активності, підвищити рівень мовної компетенції, яка є невід'ємною складовою фахової освіти економічного профілю та основою професійної діяльності майбутнього спеціаліста.

Так, проведення економічного диктанту з теми “Українська орфографія, її значення для правильного оформлення ділових паперів” допоможе майбутнім фахівцям з’ясувати значення економічних термінів в контексті виконуваних ними вправ і завдань, ознайомитись з історією походження слів, з нестандартними ситуаціями, в яких доведеться орієнтуватися, щоб правильно вирішити економічні, господарські проблеми.

Досвід роботи викладачів свідчить, що спеціально розроблені тематичні ділові ігри найкраще сприяють ознайомленню майбутніх фахівців економічного профілю з функціональними обов’язками, закріплюючи у студентів навички самостійної роботи, уміння професійно мислити, вирішувати завдання, ухвалювати рішення та організовувати їх виконання.

Таким чином, результати дослідження свідчать, що ділові ігри сприяють поглибленню інтересів студентів та нахилів до майбутньої професії, стійкому позитивному ставленню до майбутньої діяльності, самооцінці особистісних професійних здібностей, здатності до досягнення консенсусу, витриманості. Зустрічі з діловими людьми, “круглі столи” сприяють усвідомленню посадових обов’язків майбутніх фахівців, вирішенню типових і нетипових професійних завдань, посилюють інтерес до навчання, поліпшують міжособистісні взаємини.

Доцільність застосування у навчальному процесі ділових ігор стимулює творчу активність майбутніх фахівців економічного профілю, створює позитивну мотивацію до набуття знань, сприяє підвищенню практичної спрямованості дисциплін у контексті майбутньої професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буланова-Топоркова М., Духавнева А., Самыгин С., Столяренко. Л. Педагогика и психология высшей школы. – Ростов-на-Дону, 1998.
2. Вачугов Д., Кислякова Н. Практикум по менеджменту. Деловые игры. – М., 1998. – С.145–146.
3. Вербицкий А. Деловая игра как метод активного обучения // Современная высшая школа. – 1982. – №3.
4. Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи. – К., 2003.
5. Ельбрехт О. Педагогіка вищої школи. – К.: Вид-во Європ. ун-ту. – 2005. – 78 с.
6. Козлова О., Разу М. Деловые игры и их роль в повышении квалификации кадров. – М.: Знание. – 1978.
7. Кондрашова Л. Процесс обучения в высшей школе. – Кривой Рог, 2000.
8. Носаченко И. Игровые методы обучения в экономике. – К., 1995. – С.12–13.
9. Хміль Ф. Практикум з менеджменту організацій. – Навч. посіб. – Л., 2004.
10. Худолій Л. Методика викладання фінансових дисциплін: Навч. посіб. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 77 с.
11. Чижевська Л. Методика викладання облікових дисциплін. – Ж., 2003.
12. Шапілова Н. Економіка підприємств. – Х., 1999.

Шахматова Т.В.

ДЕЛОВАЯ ИГРА КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ ДЕЛОВЫХ КАЧЕСТВ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

В статье отображена роль деловой игры как эффективного способа формирования деловых качеств специалистов экономического профиля.

Ключевые слова: деловая игра, деловые качества, будущие специалисты экономического профиля.

Shahmatova T.V.

BUSINESS GAME AS THE EFFICIENT WAY OF BUSINESS QUALITIES FORMING AT FUTURE SPECIALISTS OF ECONOMICAL PROFILE.

The business game’s role as the efficient way of business qualities forming at future specialists of economical profile is interpreted in this article.

Key words: business game, business qualities, future specialists of economical profile.